

AKADÉMIA KLASICKEJ EKONÓMIE 2016

**Využitelnosť myšlienok predstaviteľov klasickej ekonómie v otázkach
zabezpečenia bezpečnosti a obrany**

System, ktorý v rozhodovacom procese obmedzuje voľnosť výberu najvhodnejšieho riešenia, nemôže priniesť pokrok, ale musí časom viesť k úpadku. To je kameňom úrazu všetkých dnešných spoločenských systémov založených na rigidných zmluvách a zákonoch regulujúcich správanie človeka do najmenších konkrétností. Život v spoločnosti podlieha trvalému vývoju v neustálych premenách, na čo je potrebné reagovať vždy novým a novým spôsobom. Dá sa súhlasiť s tým, že súčasné štátne zriadenia sú na to príliš strnulé. Štátnici a ich aparáty sú navyknutí pracovať vo vyjazdených koľajach, v snahe minimalizovať náklady a úsilie sme svedkami toho, že si navzájom často kopírujú hotové riešenia a postoje.

Neplatí to však len v štátoch, ale vo všetkom, čo človek doposiaľ vymyslel. Vždy je potrebné reagovať na novovzniknuté situácie, vždy je priestor pre zlepšenie. Aj v podnikaní kto chce byť úspešný, nesmie napodobňovať úspechy iných, ale musí hľadať originálne alebo aspoň inovatívne produkty na základe toho, čo druhým chýba, a čo práve potrebujú.

Platí to aj vo vedeckých teóriách, klasickú ekonómiu nevynímajúc. Myšlienky liberálnych ekonomických škôl sa budú môcť neustále zdokonaľovať a som presvedčený, že ak by sa ich aj podarilo plne implementovať do života, budú sa vynárať nové problémy a pred tým nepoznané súvislosti poskytujúce priestor pre zlepšenie. V každom prípade sú mnohé z nich užitočné, môžu prispieť k lepšiemu pochopeniu a riešenou dnešných kríz.

Ako príklad si znovu zoberme aktuálnu tému - bezpečnosť. Otázky obrannej politiky patria k diskutovaným témam liberálnych ekonómov. Akú úlohu by v tom mal zohrať štát? Mal by sa zbaviť aj otázok bezpečnosti a ponechať všetko na voľný priebeh?

Určite sa nájdu takí, čo budú presadzovať zrušenie armád na úrovni štátu. V súlade s myšlienkami liberálnych škôl by štát nemal zasahovať prílišným spôsobom do životov jednotlivcov a nemal by si upevňovať mocenské postavenie. Veľké investície do zbraňových systémov môžu navyše zvädzať ku korupčnému správaniu sa. Potreba bezpečnosti je však prítomná u každého jednotlivca, a preto je predpoklad, že ponechaním voľného priebehu si obyvatelia zabezpečia obranu vlastným spôsobom.

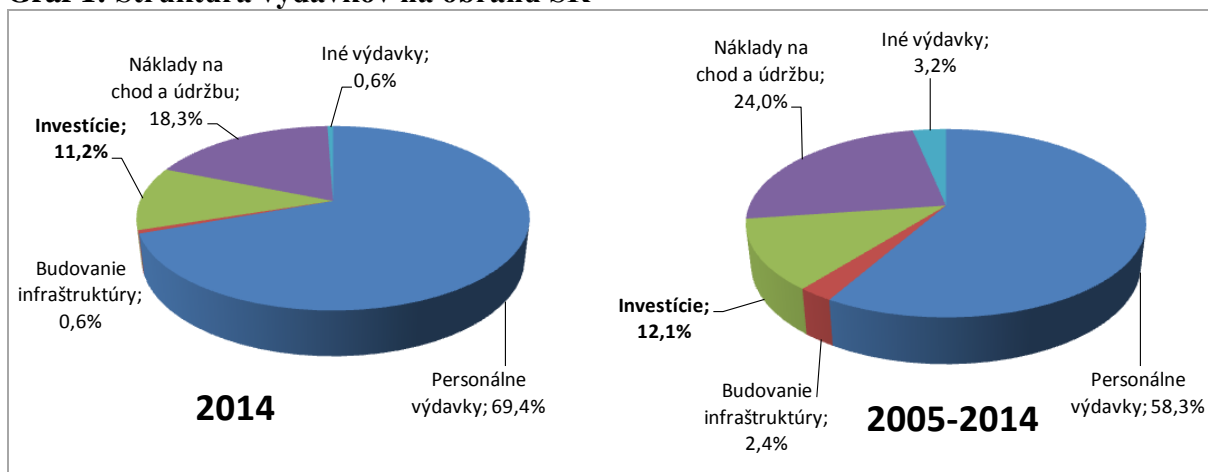
Iní zase môžu tvrdiť, že štát by si mal ponechať aj kľúčové kompetencie v oblasti obrany a bezpečnosti, bez ktorých nemôže plniť funkciu „nočného strážcu“ pravidiel hry.

Som presvedčený, že obidva princípy sú oprávnené, a mali by byť budované súčasne. Nemalo by však dochádzať k presadzovaniu extrémov ani v jednom prípade, ani v druhom. Sú hrozby, obrana voči ktorým vyžaduje opatrenia na celoštátnej úrovni (protiletadlový obranný systém, ochrana hraníc, a.t.d.), v iných prípadoch je zase efektívnejšie posilňovať univerzálnu obranyschopnosť jednotlivcov.

V dnešnej obrannej politike Slovenska sa kladie extrémny dôraz na jeden prvok (obrana na úrovni štátu), zatiaľ čo ten druhý (schopnosť samostatnej, decentralizovanej obrany obyvateľstva) sa zanedbáva úplne. V tomto kontexte je potrebné pozerieť sa na užitočnosť myšlienok predstaviteľov liberálnych škôl – v schopnosti prispieť k tomu, aby situácia bola znovu vyvážená.

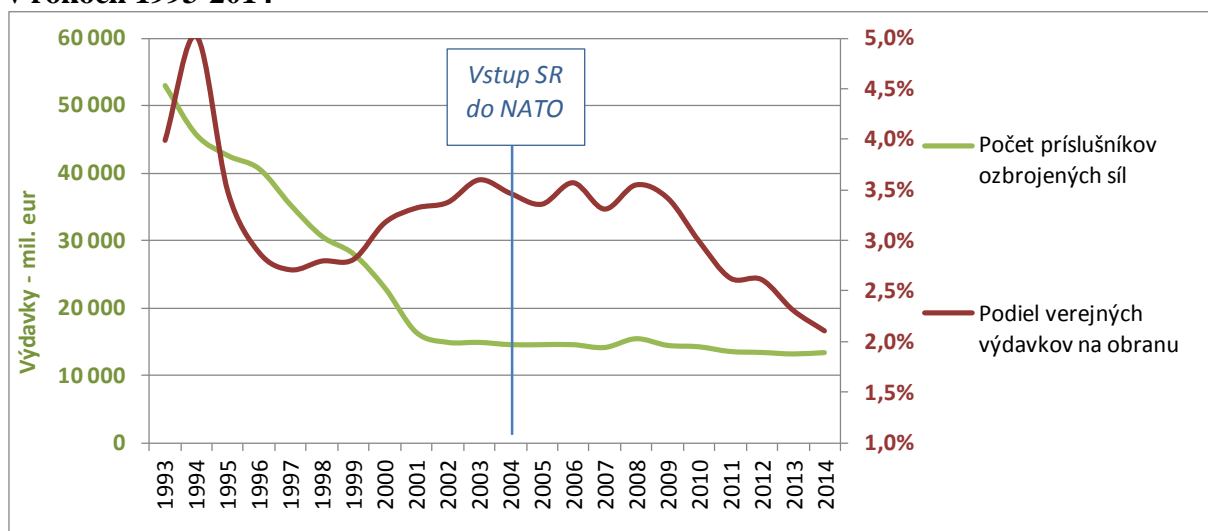
O nevyváženosti hovorí fakt, že otázky obrany sú čím viac odtrhutejšie od obyvateľstva. Kým v minulosti aspoň nejakú úlohu hrala povinná vojenská služba, profesionalizáciou armády už bolo odtrhnutie úplné. Dnešné obyvateľstvo nie je schopné vlastnej obrany. Je v tom závislé na profesionálnej armáde, ktorá sa zároveň stáva čoraz nákladnejšou. O akej efektívite môžeme hovoriť, keď takmer 70% zo všetkých výdavkov na obranu tvoria personálne náklady a na investície zostáva len 11-12%? (Graf 1)

Graf 1: Štruktúra výdavkov na obranu SR

Zdroj: European Defence Agency, graf a prepočty autora

Graf 2 Počet príslušníkov ozbrojených síl SR a podiel verejných výdavkov na obranu v rokoch 1993-2014

Zdroj: EDA, MO SR, MF SR; Eurostat, Svetová banka, graf a prepočty autora. Vysvetlivky k použitým zdrojom: Počet príslušníkov OZ SR: 1993 – 1997: PURDEK, 2014; 1998 – 2004: odhady na základe trendov počtov vojakov podľa Svetovej banky (World Development Indicators 2016), 2005 – 2014: EDA; Výdavky SR na obranu: 2005 – 2014: EDA; 1993 – 2004: Prepočet z údajov Svetovej banky (World Development Indicators 2016), 2013: odhady na základe trendov Svetovej banky (World Development Indicators 2016); Výdavky verejnej správy: 1994 – 2014: Fiškálne indikátory MF SR (metodika ESA 2010), 1993 – odhad na základe trendu Eurostatu

Obmedzené možnosti armády SR v zabezpečovaní vonkajšej bezpečnosti si vždy uvedomovali aj elity zodpovedné za obranu. Avšak miesto toho, aby hľadali príčiny v

zmenenej nevyváženej, uprednostňovali pohodlné riešenie v členstve v európskych a transatlantických štruktúrach. Výsledkom bolo budovanie operačných kapacít ďaleko v zahraničí, zase len na úkor štruktúr teritoriálnej obrany a civilnej bezpečnosti. Stali sme sa tak závislými už aj na armádach spojencov, najmä na armáde USA.

Psychologický pocit bezpečia skutočne znamenal pokles úsilia o budovanie vlastných obranných štruktúr, resp. investícií do armády, a to aj napriek záväzkom prezbrojovania na štandardy NATO, ku ktorým sme sa zaviazali. Dlhodobo pokračoval trend opotrebovania a zastarávania výzbroje spojený s dramatickým poklesom počtov techniky¹ a vojakov (Graf 2) v súlade s víziou malej profesionálnej armády.

Z pohľadu myšlienok liberálnych ekonómov došlo po integrácii k umelému odstráneniu „tlaku na prežitie“, ktorý je hlavným motorom vývoja vo voľnom konkurenčnom prostredí. Úsilie neustáleho zefektívňovania obrany ustalo. Preto sa ani nepodarilo splniť pôvodne vytýčené transformačné ciele armády „*vybudovať relatívne malé, dobre vyzbrojené a kvalitne vycvičené ozbrojené sily, schopné plniť svoje úlohy v súčasnosti i v budúcnosti*“. Biela kniha o obrane Slovenskej republiky, schválená vládou SR v roku 2013, konštatuje nenaplnenie kvalitatívnych parametrov cieľa transformácie v týchto kľúčových oblastiach:

- **v oblasti vojenského personálu** – napriek podstatnému zníženiu počtov OS SR (poznámka: ozbrojených síl) až na jednu tretinu a zavedení profesionalizácie sa zastavil kariérny rast vojakov, prehľbuje sa starnutie vojenského personálu, je znížená naplnenosť jednotiek, to všetko s dopadom na úroveň výcviku, odbornú pripravenosť, rozsah a kvalitu plnených úloh;
- **v oblasti výzbroje a techniky OS SR** – sa nezrealizoval ani jeden väčší projekt na obmenu hlavných druhov výzbroje a techniky, v dôsledku čoho je viac ako 70% pozemnej výzbroje a techniky po skončení životnosti, v posledných rokoch sa modernizácia v podstate zastavila;
- **v oblasti vojenských spôsobilostí** – postupne dochádzalo k strate spôsobilostí, u niektorých dokonca k nezvratnej, neplnia sa stanovené ciele ich rozvoja, ozbrojené sily tak majú len obmedzené spektrum spôsobilostí, a to v limitovanej kvalite, úroveň ich interoperability podľa noriem NATO dosahuje v priemere 54%, čo podstatne limituje ich schopnosť spoločného pôsobenia v operáciách².

Nemožno sa vždy spoliehať na pomoc USA. Táto veľmoc neinvestuje zvýšené prostriedky do svojej armády, aby pokryla nedostatky spojencov, ktorí dlhodobo odmietajú požiadavku investovať do vlastnej obrany aspoň 2% z HDP. V relatívne mierových časoch, aké naša krajina zažíva dnes, môže byť členstvo vo vojenskej aliancii silným psychologickým prvkom na odradenie útoku zo strany cudzích krajín. Spoliehať sa na to sa dá snáď aj v prípade

---

¹ V čase vzniku SR v roku 1993 disponovali ozbrojené sily krajiny 53 037 vojakmi, 995 tankami, 1 370 bojovými vozidlami, 1 059 delostreleckými systémami, 146 bojovými lietadlami a 19 bojovými vrtuľníkmi. V súlade so záväzkami vyplývajúcimi zo Zmluvy o konvenčných ozbrojených silách musela Slovenská republika od roku 1993 začať so znižovaním stavov vojakov a hlavných druhov konvenčnej výzbroje tak, aby do konca roka 1995 dosiahla stanovené limity: 46 667 vojakov, 478 tankov, 683 bojových vozidiel, 383 delostreleckých systémov, 115 bojových lietadiel a 25 bojových vrtuľníkov. Znižovanie stavov však išlo ďaleko nad rámec zmluvy: v roku 2010 armáda SR disponovala len 13 870 vojakmi, 30 tankami (pričom boli plány o úplnom zrušení tankových útvarov), 240 obrnenými vozidlami, 42 delami, 15 lietadlami a 22 vrtuľníkmi. (Zdroje: Denník SME, 2011-07-13; PURDEK, 2013)

² Zdroj: Biela kniha o obrane Slovenskej republiky. Bratislava. Ministerstvo obrany SR, 2013. Str. 16. ISBN 978-80-89261-47-5

menších hrozieb, pri ktorých výhody zachovania dôvery v súdržnosť a akcieschopnosť celku prevažujú nad nákladmi zatahnutia do ozbrojeného konfliktu. V prípade kríz väčšieho rozsahu je však súdržnosť aliancií spochybniteľná, ako sme to mohli zažiť napríklad počas druhej svetovej vojny. Už len **v súčasnej utečeneckej kríze sme mohli sledovať, ako jednotlivé krajiny preferujú vlastné záujmy nad záujmami celku.**

Vráťme sa teraz k druhému prvku a povedzme si, aká efektívna dokáže byť **obrana jednotlivcov.**

Informačné technológie a dostupnosť zbraní s vysokou ničivou silou a presnosťou zmenili súčasný charakter vedenia vojen v porovnaní s minulosťou. Ľahkým terčom sa stali tanky, obrnené vozidlá, vrtuľníky, kasárne a ďalšia infraštruktúra – teda klasické prvky konvenčnej armády, ktorá sa tým stáva zraniteľnou. **Enormne sa zvýšili náklady na ich ochranu** – pre malé krajiny až do neúnosnej miery.

Oveľa efektívnejšie pre nich je budovať **obrné štruktúry s decentralizovaným systémom zapájania obyvateľstva.** Vysoká presnosť dnešných zbraní nie je vzhľadom na ich náklady účinná voči takýmto cieľom. Dôkazom je skutočnosť, že i najväčšie mocnosti sveta často odmietajú vstup pozemných jednotiek do vojnových zón s rizikom mestských bojov. Obzvlášť v malých krajinách bez strategického významu tým nebudú riskovať životy svojich občanov.

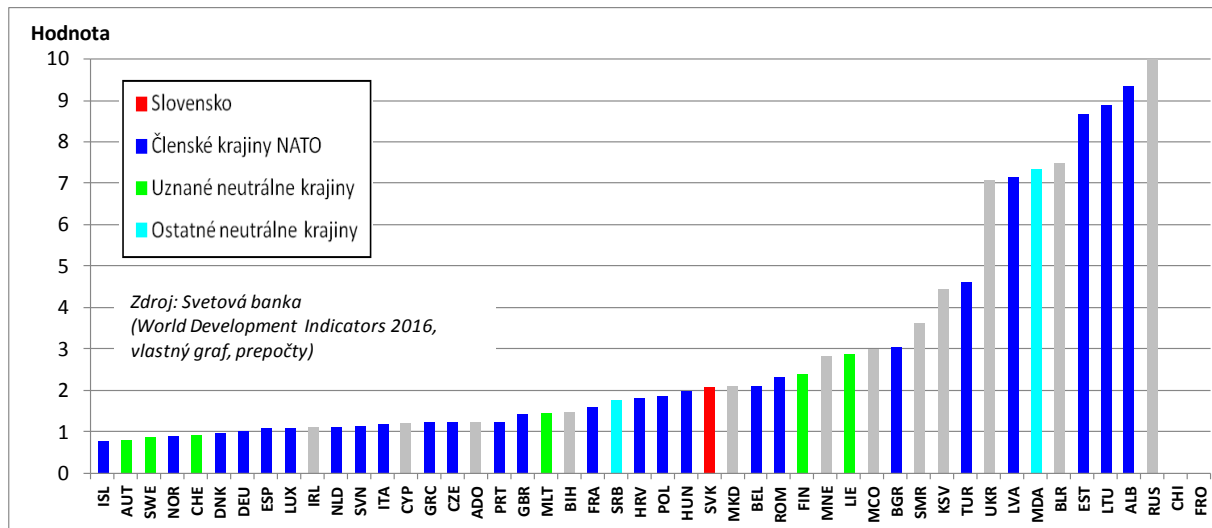
Zmieňované obranné štruktúry už existujú v mnohých krajinách sveta. Sú založené na rôznych schémach zapájania domáceho obyvateľstva na obranu ich vlastných teritórií. Za najviac decentralizovaný a zároveň masový systém možno považovať **domobranu Švajčiarska**, kde po absolvovaní povinného výcviku je každý muž povinný priniesť si do svojho domova zbraň. Vo švajčiarskych domácnostiach je tak okrem staršej výzbroje v súčasnosti viac ako 500 000 najmodernejších plne funkčných útočných pušiek domácej výroby SIG 550. Sú navrhnuté tak, aby zničili všetko, čo sa nachádza 400 metrov v trajektórii ich striel. Už len to by malo byť zárukou obranyschopnosti obyvateľstva.

Z pohľadu liberálnych ekonómov stojí príklad Švajčiarska za obzvlášť povšimnutiahodný. Aj obyvatelia tejto krajiny sú tradične známi svojou averziou voči čomukoľvek, čo súvisí s vládnuou mocou. Preto sa u nich vyvinula silná participatívna demokracia a decentralizácia, ktorej rozhodnutia majú častokrát väčšiu moc ako moc štátu. Vstupom do neutrality sa u nich zvýšil tlak nutnosti hľadania vlastných rozhodnutí a zaujímania neovplyvnených postojov, pretože sa už viac nemohli spoliehať na susedov. Pri závažných globálnych politických krízach bola zrazu pozornosť celého sveta obrátená na stanovisko, ktoré zaujmú ako neutrálna, a teda voči konfliktu nezaujatá krajina. Nemohli automaticky preberať názory spojencov, ktorých nemali. To u nich nielenže posilnilo národnú hrdosť, ale celkovo väčšiu samostatnosť a schopnosť originálnych riešení. Prejavilo sa to vo všetkom. Som presvedčený, že aj korene príznačnej „švajčiarskej kvality“ je treba hľadať v tejto jednoduchej skutočnosti.

Originálny a vysoko efektívny je preto aj ich systém obrany. Švajčiari sa nemusia spoliehať, že im bezpečnosť zaručí štát, ktorému nedôverujú. Zbrane v domácnostiach im dávajú dostatočný pocit bezpečnosti a nezávislosti. Odporcovia by mohli namietat', že je s tým

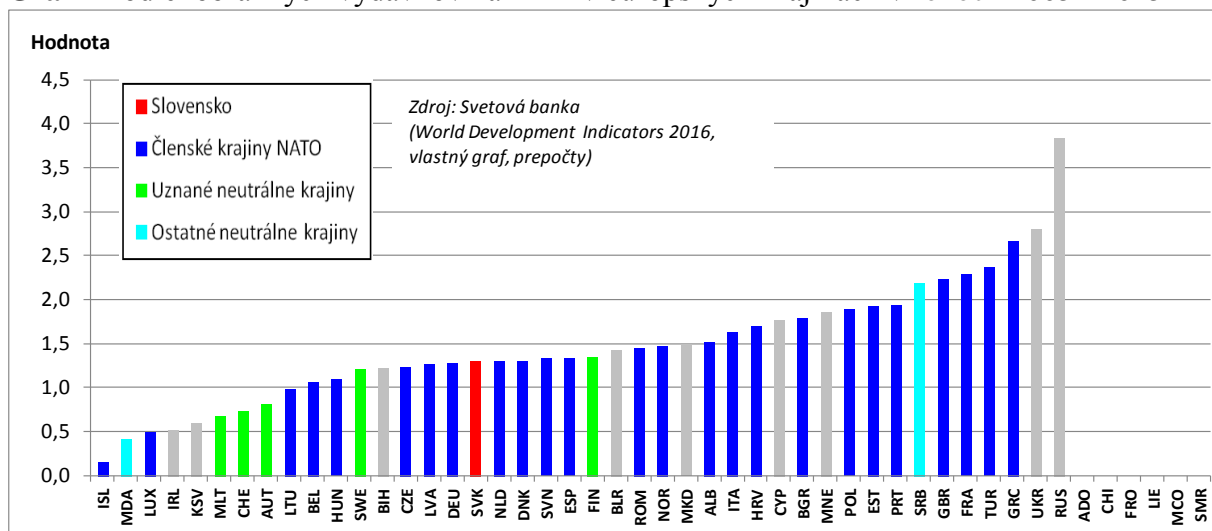
spojené riziko zvýšenej kriminality. Opak je pravdou. V ukazovateli vražd patrí Švajčiarsko dlhodobo medzi najbezpečnejšie krajiny sveta (Graf 3). Za zmienku stojí aj každoročne organizované strelecké podujatie „Tiro federale in campagna“ slúžiace okrem iného aj ako nástroj nácviku rýchlej mobilizácie. Zúčastňuje sa na ňom takmer 200 000 mužov.

Graf 3 Priemerný počet vražd na 1 000 obyvateľov v európskych krajinách v rokoch 1996 - 2015

Poznámka: priemer z údajov, ktoré sú k dispozícii.

Graf 4 Podiel obranných výdavkov na HDP v európskych krajinách v rokoch 2005 - 2015

Poznámka: V kalkulácii výdavkov bola použitá definícia NATO zahŕňajúca všetky bežné a kapitálové výdavky na ozbrojené sily vrátane mierových síl, ministerstiev obrany a iných vládnych agentúr zapojených do obrany, polovojskových síl, ak sú trénované a vybavené pre účely vojenských operácií, a vojenských vesmírnych projektov.

V Európe sú bezpečnejšími krajinami ako Švajčiarsko (okrem špecifického Islandu) už len Rakúsko, Švédsko a Nórsko (Graf 3). Systém domobrany popri klasických armádach existuje v každej z nich. V Nórsku a Švédsku sú jednotky domobrany („Domáca garda“) tvorené miestnymi obyvateľmi v každej obci. Okrem iného pôsobia aj ako jednotky rýchlej reakcie na akékoľvek krízové situácie. Nórsky model svojho času natoľko inšpiroval slovenských politikov, že v rokoch 1995-1998 začali budovať podobný systém aj u nás. Žiaľ, po zmene garnitúry došlo k jeho zastaveniu. Postupne upadol do zabudnutia.

V Rakúsku sú pre prípad mobilizácie pravidelne cvičení členovia dvoch nezávislých štruktúr domobrany: „teritoriálne viazaná obrana“ („Raumgebundene Landwehr“) aj podporná „mobilná obrana“ („Mobile Landwehr“) schopná rýchleho nasadenia na zvýšenú ochranu hraníc.

Dokonca aj v USA funguje systém domobrany pod názvom „Národné gardy“. Je založený na pravidelnom výcviku miestnych dobrovoľníkov výmenou za špeciálne výhody. Práve oni tvoria dôležitý prvok domácej obrany, pretože ich „slávna“ profesionálna armáda sa špecializuje na operácie v zahraničí. Je až tragikomické, ako sa ju snažíme napodobňovať, pričom úplne zabúdame na adekvátne budovanie teritoriálnych obranných štruktúr.

Často používaným argumentom proti zavedeniu domobrán u nás je údajná finančná náročnosť. Objavujú sa tvrdenia, že neutrálne krajiny (ktoré sú povinné budovať schopnosti samostatnej obrany) musia na obranu vynakladať väčší podiel HDP ako väčšina krajín NATO. Zvykne sa poukazovať na Švajčiarsko, ktorého schopnosti v tejto oblasti sú nespochybniteľné. Podľa štatistických údajov je však situácia opačná. Rakúsko a Švajčiarsko investujú do svojej armády dlhodobo menej než prevažná väčšina krajín NATO. O nižšej miere nákladovosti môžeme hovoriť už len v mestskom štáte Luxembursku a na Islande, ktorý armádu vôbec nemá (Graf 4).

Uvádzané informácie majú slúžiť na dokumentovanie skutočnosti, že aj **efektívnu domobranu je možné vybudovať tak, aby nedochádzalo k jej zneužívaniu**. Dokonca už dnes existuje viacero vypracovaných návrhov, ako by mala vyzeráť, aby sa nemuselo začínať od začiatku, keď sa objaví politická vôľa. Mechanizmy eliminujúce možnosti zneužitia v nich tvoria dôležitý prvok.³

Na záver ešte uvedme príklad, ako efektívne sa obyvatelia mesta s ručnými zbraňami dokážu ubrániť proti obrovskej materiálno-technickej presile. Ide o obranu mesta Groznyj počas invázie dobre vyzbrojenej ruskej armády. Miestni obrancovia vtedy za jedinú noc úplne zničili dva útočné motostrelecké batalióny 131 „Majkopskej brigády“ ihneď po tom, ako na Silvestra 1994/1995 vošli do mesta s cieľom obsadiť železničnú stanicu v centre.

„Do mesta mali vojsť s určitým časovým rozstupom. Nasledujúce ráno bol druhý batalión, ktorý do stanice ani nedošiel, zničený úplne, a zvyšky personálu prvého batalióna sa ocitli zamknuté v budove stanice. Celá technika zhorela, dochádzalo strelivo.“ Pokúsme sa teraz priblížiť, čo sa odohralo bezprostredne po vstupe vojsk do mesta:

„Dudajevci ani nečakali, že bude uskutočnený takýto samovražedný krok“ (...) „Vpustili ich, porátali a začali likvidovať“ (...) „Boli dobre vyzbrojení. Mali toľko granátometov, že s nimi neničili len techniku, ale aj jednotlivých ľudí. Bojovali podľa presne určeného plánu, v 10-20 členných skupinách pozostávajúcich z niekoľkých granátometčikov a samopaľníkov, ktorí ich kryli. Alebo zo snajperov, ktorí ich tiež kryli. Nepodnikali žiadne veľké útoky. Využívajúc znalosť mesta sa objavovali na potrebnom mieste, spoza rohu ostreľovali bojovú skupinu a potom sa stiahli. Každá skupina kontrolovala svoj rajón, každý snajper svoju križovatku.“ „Z Majkopskej brigády vošlo do Grozného okolo 700 vojakov a 100 motorizovaných strojov. Po 60 hodinách vyšlo z Grozného okolo 200 ľudí a 7 strojov. Podobne sa viedlo aj ostatným jednotkám, ktoré vošli do Grozného 31. Januára 1995. Niektorí stratili 2/3, niektorí

³ Jedným z príkladov je aj *Projekt bezpečnosti, neutrality a rozvoja Slovenska* uvažujúci s posilnením obranyschopnosti Slovenska na teritoriálnej báze. Je navrhnutý tak, aby priniesol pozitívne efekty na regionálny rozvoj a výkonnosť domáceho hospodárstva. Jeho hlavné body sú publikované na stránkach www.neutralita.sk.

*polovicu vojakov. Všetci však prišli o takmer celú techniku. Miestni obrancovia vtedy vedeli, že žiadny ich bojový stroj v tom čase v meste neoperuje, a tak mohli ničť všetky, čo videli.*⁴

LITERATÚRA

- [1] Čo sme získali vstupom do NATO? [online]. Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR. [cit. 2016-11-02]. Dostupné z: https://www.mzv.sk/sk/zahranicna_politika/slovensko_v_nato-co_sme_ziskali_vstupom_do_nato
- [2] Armáda posielala všetky tanky do šrotu. Bratislava. Denník SME. Publikované 2011-07-13. [cit. 2016-11-02]. Dostupné z: <http://domov.sme.sk/c/5976453/armada-posielala-vsetky-tanky-do-srotu.html>
- [3] PURDEK, I. 20 rokov ozbrojených síl Slovenskej republiky, In: *Vojenská osveta 1/2013*. Bratislava. Ministerstvo obrany SR. [cit. 2016-11-02]. Dostupné z: http://osveta.mil.sk/data/att/32039_subor.pdf
- [4] Biela kniha o obrane Slovenskej republiky. Bratislava. Ministerstvo obrany SR, 2013. Str. 16. ISBN 978-80-89261-47-5
- [5] Vládny návrh Obrannej doktríny Slovenskej republiky z júna 1994 schválený uznesením Vlády SR 24.mája 1994. Bratislava. Vláda SR, 1994. Str. 5.
- [6] World Development Indicators Database [online]. The World Bank. Publikované 2016-10-14. [cit. 2016-10-21]. Dostupné z: http://databank.worldbank.org/data/download/WDI_excel.zip
- [7] Databázy Eurostatu [online]. Eurostat. [cit. 2016-10-21]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- [8] Fiškálne indikátory [online]. Ministerstvo financií SR. Publikované 2016-05-26. [cit. 2016-10-21]. Dostupné z: http://www.finance.gov.sk/Components/CategoryDocuments/s_LoadDocument.aspx?categoryId=6004&documentId=12880
- [9] EDA Collective and National Defence Data 2005-2014. [online]. European Defence Agency. [cit. 2016-10-28]. Dostupné z: [http://www.eda.europa.eu/docs/default-source/brochures/eda-collective-and-national-defence-data-2005-2014-\(excel\)d8099b3fa4d264cfa776ff000087ef0f.xlsx](http://www.eda.europa.eu/docs/default-source/brochures/eda-collective-and-national-defence-data-2005-2014-(excel)d8099b3fa4d264cfa776ff000087ef0f.xlsx)
- [10] Projekt bezpečnosti, neutrality a rozvoja Slovenska [online]. [cit. 2016-10-21]. Dostupné z: <http://www.neutralita.sk>
- [11] 60 часов Майкопской бригады. Televízny dokument. Производство телекомпании СЕТИ НН, 1995

---

⁴ Zdroj: televízny dokument 60 часов Майкопской бригады. Производство телекомпании СЕТИ НН, 1995